

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Lärarprogrammet

AUO 3 Examensarbete, 15 högskolepoäng

Pedagogers syn på normalitet och avvikelse i förskolan

- en jämförelse mellan de nordiska länderna
Sverige och Norge

Jennie Axelsson

Kurs: LAU 390
Handledare: Agneta Simeonsdotter Svensson
Examinator: Ivar Armini
Termin: HT 2010

Abstract

Titel: Pedagogers syn på normalitet och avvikelse i förskolan – en jämförelse mellan de nordiska länderna Sverige och Norge

Författare: Jennie Axelsson

Termin och år: HT 2010

Institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Agneta Simeonsdotter Svensson

Examinator: Ivar Armini

Rapportnummer: HT10-2611-201

Nyckelord: Normalitet, avvikelse, pedagoger i förskolan, jämförelse mellan Sverige och Norge

Syftet med denna studie är att undersöka om och hur synen på normalitet och avvikelse skiljer sig åt mellan verksamma förskollärare i Sverige och Norge. Dessutom är avsikten att undersöka huruvida förskolan som institution skapar och upprätthåller synen på vilket beteende som anses som normalt och vilket beteende som anses som avvikande hos barnen. För att kunna besvara syftet med studien och dess frågeställningar har studien baserats på kvalitativa intervjuer. Intervjuerna har genomförts på tre verksamma pedagoger på en förskola i Sverige och tre verksamma pedagoger på en förskola i Norge.

Jag har i studien valt att utgå ifrån ett sociokulturellt perspektiv då jag studerade läroplanerna, förskolans historia, litteraturen samt resultatet. Resultaten pekar på att det inte finns något från intervjuundersökningarna som tyder på att pedagogerna har en syn på vad som dem anser är normalt eller avvikande. Resultatet visar sig vara liktydigt både i den svenska som den norska förskolan. Däremot visar resultatet på att det finns vissa beteenden som är mer önskvärda än andra. Resultaten pekar dessutom på att pedagogerna, i både Sverige och Norge ser barnens olikheter som en styrka för verksamheten. Genom jämförelse av den norska läroplanen som heter *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* och den svenska läroplanen som heter *Läroplan för förskolan Lpfö98* har jag funnit både likheter och skillnader. Rammeplan belyser barnens olika erfarenheter och olika förutsättningar mer än vad Lpfö98 gör. Båda läroplanerna betonar vikten av människans lika värde, yttrandefrihet och solidaritet. En likhet är också att båda läroplanerna framhåller hur viktigt ett demokratiskt klimat i förskolan är. Förskolans historia har följts åt mellan länderna. Länderna verkar, under förskolans utveckling, ha utbytt idéer och influerats av varandra. Detta troligen beroende på den geografiska placeringen, som innebär att de är grannländer, men också att de har en liknande syn på barn.

Min förhoppning är att resultatet innebär bidragande kunskap inom området och att fler studier kommer genomföras för att komplettera mitt resultat.

Innehållsförteckning

Abstract	2
Innehållsförteckning	3
Förord	5
Inledning	6
Bakgrund	6
Förskolans historia i Sverige och Norge.....	6
Lpfö98, läroplanen för den svenska förskolan	8
Rammeplan, läroplanen för den norska förskolan.....	8
Syfte och frågeställning	8
Centrala begrepp	9
Teoretisk utgångspunkt	9
Litteratur och tidigare forskning	11
Specialpedagogisk forskning i Sverige och Norge.....	12
Metod	12
Etisk hänsyn.....	12
Urval/ Deltagare	13
Instrument	13
<i>Intervju</i>	13
Tillvägagångssätt	13
Metodanalys.....	14
Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	14
Resultatredovisning	15
Sverige	15
Intervjudeltagarna i Sverige.....	15
<i>Olikheter</i>	16
<i>Beteende</i>	16
<i>Behov</i>	17
<i>Särskilt stöd</i>	17
Norge	18
Intervjudeltagarna i Norge.....	18
<i>Olikheter</i>	18

<i>Beteende</i>	19
<i>Behov</i>	19
<i>Särskilt stöd</i>	20
Analys	20
Lpfö98, läroplanen för den svenska förskolan	20
Rammeplan, läroplanen för den norska förskolan.....	21
Förskolans historia i Sverige och Norge.....	22
Litteratur och tidigare forskning	22
Specialpedagogisk forskning i Sverige och Norge.....	23
Diskussion	23
Metoddiskussion	23
Resultatdiskussion	24
Slutord	26
Referenslitteratur	27
Elektroniska dokument	28
Styrdokument.....	28
Bilagor	29
Bilaga 1	29
Bilaga 2.....	30

Förord

Jag läser sista terminen på Lärarutbildningen och inriktningen för att jobba med de yngre åldrarna. Redan nu har jag börjar fundera på att läsa vidare till specialpedagog, då jag känner att starkt engagemang för barn med eller i svårigheter. Med ett specialpedagogiskt intresse har jag därmed valt att genom mitt examensarbete fördjupa mig inom ett angränsande området.

Studiens huvudsyfte har varit att via intervjuer med verksamma pedagoger ta del av deras syn på normalitet och avvikelse inom förskolan. Målet med studien har varit att undersöka om och hur synen på normalitet och avvikelse skiljer sig åt mellan verksamma pedagoger i förskolan i Sverige och Norge.

Arbetet kring studien har varit både lärorikt och arbetsamt. Samtidigt har studien gett mig betydelsefulla kunskaper inför mitt kommande yrke som förskollärare.

Jag vill tacka alla pedagoger, såväl i Sverige som i Norge, som ställde upp på intervjuundersökningarna. Jag vill även framföra ett varmt tack till min handledare, Agneta Simeonsdotter Svensson, för alla hennes värdefulla råd och all den tid hon gett mig för handledning.

Jennie Axelsson

Göteborg, 2010-12-20

Inledning

En skola för alla, livslångt lärande samt ett inkluderande arbetssätt är begrepp som det under de senaste åren förts en mängd omskrivna diskussioner kring. Vad innebär dessa begrepp egentligen i praktiken? Möter pedagogerna barnen utifrån deras individuella förutsättningar och tidigare erfarenheter? Eller finns det något som benämns som normalt och avvikande beteende i förskolan? Området är komplext och berör också förhållandet mellan pedagogik och specialpedagogik.

[...] de blir inte speciella och avvikande från normala förrän de definieras som sådana (Persson, s.178, 2003).

Det gäller att göra den specialpedagogiska forskningen så lite speciell som möjligt utan att minska eleverns möjlighet att få det stöd de är i behov av. Detta menar Persson (2003) är en av specialpedagogikens stora utmaningar. Oavsett om barnen är i behov av specialpedagogiska insatser eller inte krävs ett arbetssätt som tillgodoser barnens alla olikheter. Enligt förskolans styrdokument, Lpfö98, skall alla som arbetar i förskolan visa respekt till varje enskild individ. Ett demokratiskt klimat skall prägla verksamheten så barnen får möjlighet att utveckla solidaritet och respekt för varandra (Skolverket, 2006). Likaså menar den norska förskolans läroplan, Rammenplan, att förskolan skall stötta barnet utifrån dess egna specifika förutsättningar för att skapa en meningsfull gemenskap för alla (Kunskapsdepartementet, 2006).

Utifrån dessa utgångspunkter och resonemang kommer jag jämföra Norge och Sverige för jag har en föreställning om att dessa två länder liknar varandra i mångt om mycket. Jag har valt att undersöka pedagogers förhållningssätt gentemot begreppen normalitet och avvikelse. Ett övergripande syfte är också att bidra med fördjupad kunskap inom området.

Bakgrund

Förskolans historia i Sverige och Norge

Synen på uppfostran har under alla tider kunna beskrivas genom att granska samhällets krav och målsättningar. Idealerna och värderingarna har skiftat men alltid haft som mål att förbereda barnen för deras blivande verksamhet i samhället. Varje tidsepok hade sin syn på uppfostran men sammantaget sågs lydnad och respekt för de vuxna som något väldigt centralt under gångna tider. Emellertid saknades omsorg och hänsyn till det enskilda barnets behov och utvecklingsnivå (Simmons-Christenson, 1997).

I Sverige har förskolan funnits i olika former i mer än 160 år. Arbetet kring förskolan leddes i början av engagerade privatpersoner. Den första småbarnsskolan i Sverige inrättades i Stockholm år 1836. Likaså startades Norges första *barnasylen* av pionjärer år 1873 i Trondheim. Året därpå startades det även en i Oslo (Simmons-Christenson, 1997).

Tjugo år efter introduktionen av småbarnsskolorna infördes barnkrubborna i Sverige. Dessa institutioner var till för att ta hand om barn till arbetande mödrar. I barnkrubborna förekom

inte, till skillnad från småbarnsskolan, några pedagogiska mål med verksamheten. Personalen saknade utbildning och dagarna var strikt planerade och ytterst lite lekmaterial fanns tillgängligt (Simmons-Christenson, 1997).

Fredrich Fröbel kom med nytänkande idéer om att verksamheten skulle handla om lek och frihet snarare än social omvårdnad. Först i slutet av 1800-talet infördes Frøbels idéer i Sveriges småbarnsskolor, och ungefär vid samma tidpunkt i Norge. Däremot ordnades en *fröbelkurs* i Oslo redan på 1880-talet. Det första seminariet i Sverige för att bli förskollärare, då kallat kindergartnarlärarinna, startades år 1896. I Norge startade emellertid inte liknande seminarium förrän år 1935. De norska kvinnorna hade tidigare fått sin utbildning i Danmark eller Sverige (Simmons-Christenson, 1997).

Under 1930-talet fördes allt fler diskussioner kring småbarnsinstitutionernas arbete kring barnen. Allt fler kommuner i Sverige började stödja verksamheten och den influerades numera av kunskap och teorier från olika rörelser. År 1975 infördes både i Sverige och i Norge en förskolelag. 1977 omändrades den till omsorgslag i Sverige. I och med lagstiftningen blev verksamheten mer bekräftad i båda länderna och diskussioner om dess utformning breddades (Balke & Bae, 1984).

Vallberg Roth (2002) menar att från slutet av 1980-talet till runt 2000 stödjer sig förskolan i Sverige på *det situerade världsbarnets läroplan*. Numera blir utbildningsdepartementet och skolverket huvudaktör även för förskolan. Begreppet förskola blir nu ett samlingsnamn för den verksamhet som tidigare varit benämnd som daghem, barnomsorg etc. År 1998 formuleras läroplanen, Lpfö98 (läroplanen för förskolan), för förskolan i Sverige med innehållande mål att sträva mot. Den nya läroplanen lägger allt större vikt på barnets eget deltagande och dess demokratiska rättighet i verksamheten (Vallberg Roth, 2002). Lpfö98 verkar än idag som läroplanen för förskolan i Sverige men i juni 2011 väntas en ny omarbetad läroplan för både förskolan och skolan (Skolverket, 2006).

Under 80-talet går den norska förskolan in i en ny arena där barnen får större frihet och självständighet. Barnet ges mer möjligheter att ta ansvar för sig själv men också för sin omgivning (Korsvold, 1998). År 2006 utgavs det senaste syrdokumentet för förskolan av det norska *Kunnskapsdepartementet*. Läroplanen kallas för *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Syftet med läroplanen är att ge nämnder, pedagogiska ledare och övrig personal en bindande ram för planering, genomförande och utvärdering av förskolan verksamhet (Kunnskapsdepartementet, 2006, s. 4, 10-12-18).

Lpfö98, läroplanen för den svenska förskolan

Läroplanen för förskolan i Sverige publicerades 1998 och är utgiven av Skolverket som förvaltas av Utbildningsdepartementet. Läroplanen för den svenska förskolan, även kallad Lpfö98, består av värdegrundsbeskrivning och mål och riktlinjer för verksamheten (Skolverket, 2006, 10-30-11).

I läroplanens början beskrivs att förskolan vilar på en demokratisk grund vilket emellertid också ska utforma dess verksamhet. Verksamheten ska bland annat arbeta för förståelse och medmänsklighet på ett både sakligt och allsidigt sätt. Därefter beskrivs de mål och riktlinjer som förskolan ska uppnå. Målen beskriver förskolans arbete och dess kvalitetsutveckling. Riktlinjerna visar på det ansvar som den enskilda personalen och arbetslaget tillsammans har för att verksamheten ska kunna arbeta mot målen i läroplanen. De områden med mål och riktlinjer som beskrivs i läroplanen är *Normer och värden, Utveckling och lärande, Barns inflytande, Förskola och hem* och *Samverkan med förskoleklassen skolan och fritidshemmet* (Skolverket, 2006, 10-30-11).

Rammeplan, läroplanen för den norska förskolan

År 2006 utgavs det senaste syrdokumentet för förskolan av det norska Kunnskapsdepartementet. Läroplanen för den norska förskolan kallas för *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (Kunnskapsdepartementet, 2006, 10-30-11).

Rammeplan består av tre delar. Dels en *Barnehagens samfunnsmandat*, som beskriver förskolans syfte, värderingar och uppgifter. Den andra delen heter *Barnehagens innhold* och beskriver förskolans innehåll där lek omsorg och lärande är tre centrala delar. Under detta område beskrivs även förskolans ämnesområden. Den tredje delen i den norska förskolans läroplan heter *Planlegging og samarbeid*. Detta stycke innehåller planering, dokumentation och utvärdering. Rammeplan betonar vikten av vuxnas attityder och kunskaper för att möta, förstå och uppfostra barn för en aktiv medverkan till ett demokratiskt samhälle. Innehållet i verksamheten bör utgå från en helhetssyn där omsorg, lek och lärande är betydelsefulla delar (Kunnskapsdepartementet, 2006, 10-30-11).

Syfte och frågeställning

Syftet med denna studie är att undersöka om och hur synen på normalitet och avvikelse skiljer sig åt mellan verksamma pedagoger i förskolan i Sverige och Norge. Dessutom är avsikten att undersöka huruvida förskolan som institution skapar och upprätthåller synen på vilket beteende som anses som normalt och vilket beteende som anses som avvikande hos barnen.

Frågeställningarna jag kommer att utgå ifrån är följande:

- 1) Finns det något som benämns som normalt och avvikande beteende i förskolan? Vilka beteende är i så fall dessa?
- 2) På vilket sätt förhåller sig pedagogerna till barnens beteende?

Centrala begrepp

Avvikelse – En påvisad avvikelse som skiljer sig från genomsnittet (www.ne.se, 01-12-08).

Differentiering – Differentiering kan beskrivas som processer som har som mål att tillmötesgå alla elevers olika förutsättningar för lärande. Det kan handla om att anpassa verksamhetens innehåll eller undervisningsätt förändras eller att eleven placeras i en annan grupp eller skola (Persson, 2007)

En skola för alla – Ett begrepp vars målsättning är att precis som det låter, att skapa en meningsfull skolgång för alla barn (Persson, 2007).

Exklusion – Att inte ta med någon i en viss grupp (www.ne.se, 01-12-08).

Inklusion - Begreppet innebär att samhällets alla verksamheter ska anpassas så ingen ska exkluderas utan alla elever ska få känna sig delaktiga och meningsfullt mottagna i skolan (Persson, 2007).

Institution - En viss inrättning som är skapad av samhället för en viss typ av uppdrag (www.ne.se, 01-12-08).

Mångfald – Begreppet kan beskrivas som stort och varierat antal eller som den levande världens kulturutbyte (www.ne.se, 01-12-08).

Normal/Normalitet – Det som inte avviker från den grundläggande typen. Begreppet kan beskrivas som ett normalt förhållande (www.ne.se, 01-12-08).

Specialpedagogik – Ett område som härstammar från det pedagogiska kunskapsområdet. Meningen är att det specialpedagogiska området ska hjälpa de elever där den vanliga pedagogiken inte räcker till (Persson, 2007).

Teoretisk utgångspunkt

Vygotskij's sociokulturella teori utgår från att det är i det sociala samspelet som vi utvecklas och lär oss. Det är tillsammans med andra som vi lär oss om hur omvärlden fungerar. I samspelet använder barnet språket som ett redskap, en artefakt, och den artefakten är länken mellan barnet och omgivningen (Säljö, 2003).

Som teoretisk utgångspunkt för denna studie kommer jag således använda mig av det sociokulturella perspektivet. Det sociokulturella perspektivet handlar om hur människan påverkas av medverkan i sociala och kulturella sammanhang och hur de drar nytta av de artefakter som erbjuds (Säljö, 2000).

Utgångspunkten för ett sociokulturellt perspektiv är att människan är en biologisk varelse bestående av ett antal fysiska och mentala färdigheter som till stor del är bestämd av den art vi tillhör. Biologiskt sett har det inte skett några större förändringar med människan under de

senaste årtusendena. Däremot har våra intellektuella och fysiska färdigheter förändrats. Dessa förändringar kan ses genom att betrakta människans sätt att använda sig av de artefakter som finns. En kultur med en uppsjö artefakter har skapats för att på ett så enkelt som möjligt sätt möta omvärlden. Artefakterna hjälper människan att observera och bearbeta omvärlden och den kunskap som den inrymmer (Säljö, 2000).

Det är med hjälp av den kommunikation som sker mellan människor och vår sociala erfarenhet som gör att vi kan tillägna oss andras upplevelser. Bråten (1998) beskriver hur Vygotskij betonade vikten av det sociala i två olika stadier. Den sociala dimensionen av medvetandet är det primära i tiden. Den individuella dimensionen av medvetandet är däremot sekundär.

Vygotskij menar att social aktivitet förmedlar högre psykologiska processer. En högre psykologisk process, menar Vygotskij, kan vara logiskt minne och selektiv uppmärksamhet. Barn lär sig först samverka tillsammans med andra för att sedan klara sig självständigt. Med hjälp av de samspel som barnen deltar i framträder de högre psykologiska processerna för att sedan bli en del i barnets egen inre psykologisk värld (Bråten, 1998). Den sociala interaktionen kan beskrivas som en växling och överflyttning av kulturella tillgångar som har en bestämd historisk förankring. Individen är alltid en del av en social interaktion (Bråten, 1998).

Barnet utvecklar sitt tänkande i begrepp som är skapade av andra. Begreppen lär sig barnet att praktisera innan de är medvetna om det. Barnets begreppstänkande om världen formas alltså under yttre påverkan av andra och kan därmed ses som en social konstruktion. För att barnets tänkande skall förändras gäller det att barnet behärskar det sociala språket. Språket är i sin tur beroende av barnets sociala och kulturella erfarenheter. För tänkandets utveckling blir det på så sätt viktigt att språket blir en grund för uppbyggnad av ett medvetet tänkande (Bråten, 1998).

Jag har valt att använda mig av det sociokulturella perspektivet då det intresserar sig för hur det mänskliga lärandet går till i sociala sammanhang i förhållande till samspelet mellan kollektiv och individ (Säljö, 2000). Perspektivet intresserar mig i förhållande till vilket beteende som anses som normalt och avvikande hos barnen och vilket samband detta har med de sociala sammanhang vi vistas i.

Litteratur och tidigare forskning

Nedan följer en redovisning av huvudresultaten från ett antal studier som genomförts i förskolan och skolans tidiga år. Samtliga studier som berörs har som ett av sina grundläggande syften att klarlägga förskolan och skolans förhållningssätt i förhållande till begreppen normalitet och avvikelse. Då ämnet delvis berör det specialpedagogiska området kommer en specialpedagogisk synvinkel och dess forskning också presenteras. Nedan har jag valt att redovisa de resultat som är av relevans för min studie (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2007).

Markström (2005) har genomfört en etnografisk studie som baseras på fältstudier i två förskolor under ett års tid. Resultaten visar på att förskolan som institution idag ses som ett obligatoriskt moment i barndomen av såväl barn, föräldrar som personal. Den institutionella verksamheten som förskolan är inkluderar de rådande ordningar som existerar i samhället. Studiens resultat pekar på att ordningarna skapar ramar som utgör både möjligheter och begränsningar för barnen i förskolan. Barnens uppgift i förskolan blir på så sätt att vara på ett visst sätt, som uppfattas som det normala. Sammantaget ses förskolan som en lämplig arena för barn att lära sig att bli en del av kollektivet och tillägna sig kunskap kring grundläggande normer och regler (Markström, 2005).

Emanuelsson (2001) menar att var gränser går, mellan dem som är i behov av specialpedagogiskt stöd och de som inte behöver stöden men ändå skiljer sig från mängden, är subtil. Var gränser går mellan det som anses som normalt och avvikande kan förklaras som en social konstruktion. Den sociala konstruktionen är knuten till det tillfälligt rådande vetenskapssparadigm och politiska normsystem som råder.

Idén *en skola för alla* har haft stort inflytande i diskussionen kring skolans organisation. Begreppet *en skola för alla* kan tolkas på många olika sätt och idén har varit praktiskt svår att genomföra men har ändå varit en värtalig kraft inom skolans värld (Nilholm, 2003). Nilholm menar att forskningsområdet kring specialpedagogik har uppstått till följd av olika sociala processer. En av de sociala processerna anser Nilholm är skolans misslyckande av "en skola för alla". Om däremot förändring i de sociala processerna skulle bli verklighet kunde specialpedagogiken upphöra (Nilholm, 2003).

Ytterhus (2003) publikation bygger på delar av en doktorsavhandling från år 2000 om segregation i förskolans dagliga liv. Publikationen belyser barns sociala samvaro i norska förskolan i förhållande till begreppen inklusion och exklusion. Pedagoger som är verksamma inom förskolan söker i mångt och mycket det socialt önskvärda. Detta medför minskade möjligheter för barnet att utveckla sin individualitet.

Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) hävdar att barn behöver få uppleva människors likheter och olikheter för att kunna lära sig att ta ställning till etiska dilemman och livsfrågor. Det är våra likheter som för oss samman och olikheterna som påvisar alla enskilda individer. Det är dessutom barnets rättighet att få känna sig respekterad oavsett om olikheterna beror på kulturella eller individuella egenskaper.

Williams & Pramling Samuelsson (2000) har studerat en förskoleklass där barns olikheter och möjlighet att skapa kommunikation har varit fokus. Studien visar att en problematiserande kommunikation, där pedagogen och barnen tillsammans diskuterar hur alla barn ska få komma till tals, saknas. Detta medför att barnen agerar efter invanda mönster där gamla positioner befast och stärks.

En bra grund för en demokratisk fostran är att barn på ett tidigt stadie och på ett positivt sätt får uppleva individers olikheter (Williams, Sheridan & Pramling Samuelsson, 2000).

Specialpedagogisk forskning i Sverige och Norge

I skriften Specialpedagogisk forskning i Norden beskriver Persson (2003) forskningsläget i Sverige. En viktig del inom området har blivit att göra specialundervisningen så lite ”speciell” som möjligt. Samtidigt som eleverna får den individuella undervisning de är i behov av. Detta för att på bästa sätt förstå elevens förutsättningar och behov utan att peka ut dess svagheter. Människan blir inte speciella eller avvikande förrän de definieras som sådana.

Emanuelsson (2001) redogör för den specialpedagogiska forskningens utveckling i Norge. Den norska och svenska utbildningspolitiska utvecklingen har sedan andra världskriget varit likartad. Under 1990-talet sattes specialpedagogiken i Norge i ett vidare perspektiv än tidigare. Forskningen kring specialpedagogik i Norge har under de senaste åren genomgått en gynnsam utveckling delvis tack vare en mer målmedveten teoriutveckling inom fältet (Emanuelsson, 2001).

Metod

Utifrån examensarbets syfte valde jag att göra en jämförande studie på verksamma pedagoger från två olika länder. Förskolornas kontext ser olika ut, likaså utgår de från olika läroplaner. Studien var upplagd som en frågeundersökning bestående av intervjufrågor. Studien bygger alltså på muntlig kommunikation och har därmed en kvalitativ infallsvinkel (Esaiasson et al, 2007).

Etisk hänsyn

Alla pedagoger delgavs information om etiska regler så som anonymitet och frivillighet. Anonymiteten innebär att varken pedagog eller förskola skall kunna identifieras. Vid intervjutillfällena tillfrågades pedagogerna om tillstånd att spela in samtalet (Esaiasson et al, 2007). För att förtydliga vilka pedagoger som har sagt vad och för att ge dem anonymitet kommer de att benämnas med fiktiva namn.

Urval/ Deltagare

Intervjuundersökningen genomfördes med hjälp av sex pedagoger på två olika förskolor. Tre pedagoger från en förskola i Sverige och tre pedagoger från en förskola i Norge. Ett upprättat samarbete med förskolan i Sverige fanns redan tack vare att jag genomfört min Vfu (Verksamhetsförlagd utbildning) där. Urvalet av förskola i Norge skedde med hjälp av min handledares kontakter. På förskolan i Sverige arbetar informanterna på samma avdelning medan informanterna i Norge arbetar i samma förskola men på olika avdelningar. Alla sex pedagoger som blev tillfrågade att intervjuas valde att fullfölja sitt åtagande. Värt att nämna är också att jag under intervjuerna kom i kontakt med två språk, svenska och norska.

Instrument

Intervju

Att använda sig av samtalsintervjuer är ett bra sätt att få reda på hur människor själva uppfattar sin värld (Esaiasson et al, 2007). Intervjun utformades med syfte att få svar på frågeställningarna: Finns det något som benämns som normalt och avvikande beteende i förskolan? Vilka beteende är i så fall dessa? Samt, på vilket sätt förhåller sig förskollärarna till barnens beteende? Intervjun inleddes med fyra *Bakgrundsfrågor* med syftet att inhämta information kring förskolans kontext. Sedan följde tre teman med tillhörande frågeställningar. Dessa teman var: *Barngruppen*, *Behov/Olikheter* och *Särskilt stöd*.

Under intervjun varierade antalet frågor beroende på pedagogernas svar. Beroende på svaren kunde även följdfrågor uppstå. Endast de delar som är relevanta i förhållande till frågeställningen kommer att presenteras. Intervjun återfinns i sin helhet i bilaga 2.

Tillvägagångssätt

Inför intervjuerna på förskolan i Sverige hade jag i tidigt skede meddelat min ankomst samt syftet med min studie. På förskolan i Norge fick jag möjlighet att ta del av deras verksamhet under två dagar. Intervjuerna skedde, när möjlighet uppstod, under dessa två dagar. Jag hade även denna gång meddelat min ankomst väl i förväg samt syftet med studien. Intervjuerna tog mellan 20 till 35 minuter. Intervjuerna bandades efter godkännande av deltagarna. Under genomförandet fördes även stödanteckningar för att komplettera inspelningsmaterialet. Vid båda tillfällena delade jag ut ett missivbrev där återigen syftet med min studie presenterades samt kontakt till mig och min handledare om frågor skulle uppstå. Missivbrevet återfinns i sin helhet i bilaga 1.

Metodanalys

Att visa på studiens kommunicerbarhet, kontrollerbarhet och kritiserbarhet är tre grundläggande delar (Stukat, 2008). Efter insamling av materialet från intervjuundersökningarna valde jag att lyssna igenom alla intervjuer var och en för sig innan arbetet med att transkribera inleddes. Alla intervjuer transkriberades ord för ord för att kunna få en helhetsblick över materialet. Intervjuerna som genomfördes på den norska förskolan översattes så noggrant som möjligt för att inga missuppfattningar, på grund av språket, skulle uppstå. De ord som, beroende på språkskillnaden, var svåra att översätta valde jag att slå upp med hjälp av lexikon.

När sedan alla intervjuer transkriberats påbörjades arbetet att urskilja de delar som var viktiga för just denna studie. För att kunna avgöra vilka delar som var mer eller mindre väsentliga i förhållande till studien lutade jag mig hela tiden mot de forskningsfrågor som tidigare presenterats i syftet. Samtidigt använde jag mig av den teoretiska utgångspunkten, som är det sociokulturella perspektivet, för att utläsa de betydelsefulla delarna. De delar som var av intresse valde jag att markera med färg. De citat som presenteras i resultatdelen visar på enstaka uttalanden från pedagoger.

Analyseringen av datamaterialet från transkriberingen har sammanställts för att kunna urskilja likheter och olikheter i de olika ländernas svar. Samtidigt har jag kunnat få en samlad överblick över pedagogernas tankar och åsikter. Med mina tidigare förförståelser för ämnet och med syftet att undersöka frågeställningen kan detta ha påverkat hur jag har uppfattat och kategoriserat den inkomna datan. Allt eftersom de olika delarna blev synliga framträdde även de kategorier som resultatet presenteras utifrån. De kategorier som framkom och som representerar resultatet från intervjuundersökningarna i resultatdelen är *Olikheter*, *Beteenden*, *Behov* och *Särskilt stöd*.

För att urskilja likheter och skillnader i Rammeplane och Lpfö98 valde jag att läsa igenom läroplanerna för att sedan välja ut de delar som var mest relevanta för min studie. Likadant har jag gått till väga för att hitta likheter och skillnader i förskolan historia i de båda länderna.

Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Stukat (2008) anser att det är viktigt att presentera hur sanna och pålitliga resultaten är i en studie. För att uppnå bästa möjliga kvalitet på undersökningsfrågorna har frågorna reviderats något under undersökningens gång. Under intervjuerna på förskolan i Norge fick jag vid några tillfällen hjälpa informanterna och beskriva frågorna extra noggrant på grund av skillnader i språket. Jag är medveten om att jag som intervjuare kan ha haft inverkan på pedagogerna och deras svar under intervjuerna. Jag var därför noga med att inte ställa ledande frågor eller ge ledande beskrivningar, för att inte påverka dem i deras svar. Under transkriberingen har svaren översatts ordagrant. Jag är medveten om att olikheter i språket kan ha medfört brister vid översättningen. Då jag genomfört min Vfu på samma förskola som jag genomfört min intervjuundersökning innebär det att jag är väl känd med den svenska förskolan och dess pedagoger. Jag är medveten om att detta kan ha påverkat resultatet och har därför varit noggrann med att jag enbart använt det material som inkom vid intervjun och inte från tidigare upplevelser.

Jag vill påpeka att jag är medveten om det inte går att dra några generella slutsatser gällande alla förskolor i Norge och Sverige utifrån min intervjuundersökning. Slutsatserna gäller

endast för förskolan i Norge och förskolan i Sverige som jag har undersökt. För att kunna dra större generella slutsatser hade det behövts en större undersökningsgrupp vilket skulle leda till ytterligare datamaterial att undersöka. Ett sådant material hade eventuellt visat något annat än det resultat som framkommit i just denna studie. Dock skall resultaten från denna studie inte underskattas utan ses som ett bra underlag för diskussion och fortsatt forskning inom området. Så vitt jag vet har inga liknande studier genomförts med likartad frågeställning vilket berikar området med ny kunskap.

Resultatredovisning

Endast det resultat som är intressant i förhållande till syftens studie kommer att presenteras. Resultatet kommer att delas upp i kategorier där relevanta svar tas upp. Nedan följer först en kontextbeskrivning av förskolan och resultatet från intervjuerna som är gjorda i Sverige. Sedan följer en kontextbeskrivning av förskolan och resultaten från intervjuerna som är gjorda i Norge. Kontextbeskrivningen är till för att skapa överblick över vardera förskola med information som framkom vid intervjuerna med pedagogerna. Svaren från intervjuerna har delats upp i kategorier och presenteras separat för varje förskola för att sedan kunna jämföras och analyseras. De kategorier som presenterar resultatet är *Olikheter*, *Beteenden*, *Behov* och *Särskilt stöd*.

Sverige

Förskolan i Sverige ligger belägen i en stadsdel i västra Göteborg. Förskolan består av tre avdelningar. Den avdelning där jag har genomfört mina intervjuer har 24 barn i åldrarna ett till fem år. Barnen kommer, enligt pedagogerna från medelklassfamiljer i närområdet till förskolan.

Nedan följer en beskrivning av intervjudeltagarna från Sverige.

Intervjudeltagarna i Sverige

Stina är utbildad barnskötare och har 14 års arbetslivserfarenhet som barnskötare och dagmamma. Hon har inte läst någon kurs i specialpedagogik.

Sara har läst en tvåårig förskolläro utbildning och har 25 års erfarenhet inom yrket. Hon har inte läst någon kurs i specialpedagogik.

Siv är utbildad förskollärare och fritidspedagog i Tyskland. Hon har dessutom läst en ettårig påbyggnadsutbildning för att kunna arbeta i förskoleklass. Siv har läst en specialpedagogisk kurs under sin utbildning som handlade om att lära sig handleda barn med särskilda behov. Hon har 34 års arbetslivserfarenhet inom yrket.

Olikheter

Med kategorin olikheter menas alla de olikheter barnen bär med sig från tidigare erfarenheter. Vad pedagogerna uppfattar som olikheter och vilka de stöter på i sitt arbete i barngruppen.

Alla tre pedagoger börjar med att beskriva mångfald i betydelse av att barnen kommer från olika nationaliteter och kulturer. Vidare menar de också att mångfald kan betyda mer än att komma från olika kulturer. De menar att intressen, åsikter och olika sätt att vara också kan betyda mångfald i en viss mening. Dessutom menar de att mångfald i gruppen även berör de vuxna som har med sig olika saker i ryggsäcken. Vid följdfrågan om de har en stor mångfald i barngruppen uttrycker sig Stina såhär:

Nej, det tycker jag inte! Vi har ju några barn som kommer... som är från utlandet så att säga men dom flesta är ju från Sverige, så det är det är ju inte så stor skillnad.

Hon funderar och fortsätter sedan beskriva begreppet mångfald såhär:

Även om man är från samma... om man är från en familj så är ju inte varje familj likadan.... så att ta tillvara på det som finns.

Pedagogerna säger sig bemöta barnens olikheter genom att utgå från deras enskilda intressen och behov. De försöker vara lyhörda för olikheter och på så sätt fånga upp barnen. Två av pedagogerna upplever ibland svårigheter i att tillgodose barnens olikheter och behov. Sara beskriver det såhär:

Man gör ju det inte varje dag, definitivt inte! Men så är vi ju tre stycken så man hoppas ju att alla barn får en lite del av någon vuxen varje dag.

Stina uppger däremot att det är hennes jobb att möta alla barnens olikheter och att hon också klarar av det.

Pedagogerna uttrycker att de synliggör barnens olikheter så tillvida att alla skall få chansen att alla ska få chansen att prata och berätta saker. Delvis säger informanterna att synliggörandet också sker omedvetet. Barngruppens olikheter beskriver de genom att dels lyfta upp ett barn med speciella behov men också poängtera att de har barn i åldrarna ett till fem, vilket medför olika behov i barngruppen.

Beteende

Kategorin beteenden innefattar barnens olika beteenden och hur pedagogerna bemöter dessa.

Två av pedagogerna uppger att de uppmuntrar *dom goda* eller *dom positiva* beteendena. Deras beskrivning om vilka *dom goda* eller "*dom positiva*" beteendena är kan sammanfattas med att de ska vara en bra kompis, känna empati, vara trevlig och hjälpsam. Siv menar också att förståelse och självständighet är viktiga beteenden. Ett sätt att berömma barnen för deras beteende är att prata och förklara det för dem. Detta menar Siv är bättre än att istället springa runt och säga: *Åhh vad duktig, åhh vad bra*. Stina yttrar sig såhär:

Man försöker uppmuntra självkänsla, att de ska bli självständiga, bli trygga. Det jag däremot inte gillar är när någon trycker ned någon. Barn kan ju vara lite så... hur ska man se det... när man retar någon och gör något och den säger nej, och de inte respekterar det svaret.

De beteenden som däremot ses som icke önskvärda är om någon slåss och inte är snäll mot den andre. Sara beskriver det såhär:

Man försöker ju... ja det är ju om någon slåss, inte är snälla mot varandra då. Det måste man ju ta tag i på en gång.

Behov

Vilka behov som finns i barngruppen och på vilket sätt pedagogerna tillgodoser barnen dem.

Att utgå från varje barn behov menar informanterna ligger i att se till varje enskilt barns behov och att de sedan får utvecklas i sin takt. De beskriver också hur de som pedagoger tillsammans undersöker barnens nivå och deras individuella förutsättningar. Sara beskriver det såhär:

Ja det är ju just det här att man ser varje barn och man ger möjlighet att utifrån sin kunskap och förmåga. Att du inte drar alla över en kant, alla treåringar kanske inte kan göra samma sak utan att den kanske kan.... men en annan behöver mer hjälp.

Pedagogerna säger sig möta barnen efter deras enskilda behov. Stina och Siv menar att de försöker utgå från deras intressen och det de behöver för stunden. Stina beskriver det såhär:

Man vet kanske någon när någon kommer kanske... vi säger lite ledsen, så försöker man hitta.... Nej men kom här vi kan gå och titta här eller att man vet att något barn är intresserad av dinosaurier så kan man titta på det.

Särskilt stöd

Vad särskilt stöd betyder för pedagogerna och vad det innebär i just deras verksamhet.

De hävdar att begreppet "*barn i behov av särskilt stöd*" inte behöver handla om att barnet har en diagnos. Siv uttrycker sig såhär:

[...] men det finns speciella behov hos många barn, och jag kan inte mäta det för för.... barnen som är lugna och lätta i en grupp dom har ju också speciella behov, det är individen.

Pedagogerna menar att de barn som generellt är i behov av stöd är de barn som är behöver hjälp med språkträningen eller det sociala samspelet. Stina menar att det är de barn som behöver hjälp med att stärka vissa sidor och att det överlag är pojkarna som till störst del är i behov av särskilt stöd. Sara berättar att de har ett barn med diagnos i deras grupp men menar att det inte hör till det vanliga, hon beskriver det såhär:

Men oftast så är det ju då.... om dom har någon, vanligtvis så har ju inte dom här barnen i våra.... som vi har i våra grupper någon diagnos.

Norge

Förskolan i Norge ligger centralt belägen i sydvästra Oslo. Förskolan är ca. ett och ett halvt år gammal och består av 8 team uppdelat i tre avdelningar med barn från ett till sex år. Eftersom grupperna näst intill är åldershomogena så har jag valt att intervjua en pedagog som arbetar med ettåringarna, en pedagog som arbetar med tre till fyraåringar och en pedagog som arbetar med fem-åringar. I Norge arbetar pedagogerna tillsammans med assistenter som inte är utbildade inom yrket. Jag har valt att enbart intervjua de pedagoger som är utbildade förskollärare. Barnen kommer, enligt pedagogerna, från medelklass- eller något högre, arbetande familjer.

Intervjudeltagarna i Norge

Nora utbildad förskollärare och har arbetat i ett och ett halvt år. Hon arbetar i en barngrupp med 21 barn i åldern ett år. Nora har inte läst någon kurs i specialpedagogik.

Nils är utbildad förskollärare och har tre års erfarenhet inom yrket. Han arbetar i en barngrupp med 13 stycken fem-åringar. Nils har inte läst någon kurs i specialpedagogik.

Nina är utbildad förskollärare och har fyra och ett halvt års erfarenhet inom yrket. Hon arbetar i en barngrupp med 19 barn i åldrarna tre till fyra år. Nina har inte läst någon kurs i specialpedagogik.

Olikheter

Alla de olikheter barnen bär med sig från tidigare erfarenheter. Vad pedagogerna uppfattar som olikheter och vilka de stöter på i sitt arbete i barngruppen.

Nora, som jobbat som förskollärare i ett och ett halvt år och i just denna barngrupp i ca. tre månader, menar att barngruppen där hon jobbar är väldigt samspelta. Skulle något av barnen vara borta en dag skulle de andra barnen märka det, eftersom de är väldigt beroende av varandra. Med dessa förklaringar menar hon att de har en mångfald i barngruppen. Nils menar att han inte har tänkt så mycket på begreppet mångfald men menar att det handlar om att man har barn:

[...] från hela världen, bägge könen är representerade, även personligheter och kulturer från det land man kommer ifrån... mångfald är rätt och slätt olika personer.

Nina menar att de har många barn från olika nationaliteter. Hon uttrycker sig såhär:

Alltså det är inte väldigt många av en..... alltså från ett land, vi har väldigt många från olika bakgrunder.....

Detta menar hon gör att man får en bredare förståelse för att man inte ser lika och inte har likadana kläder, vilket hon tycker är väldigt bra. Nora upplever att hon kan möta alla barn och dess olikheter men ser också svårigheter med det i vissa fall. Hon uttrycker sig såhär:

Ja ehh... självklart, men om det finns barn med speciella behov ehh... så kan man behöva lite extra hjälp ehh... men jag tror att man... om man tar sig tid och kanske söker hjälp av andra pedagoger som kanske har varit med vid liknande tillfällen, iaf när det gäller sådana barn.

Nora menar att de inte jobbar aktivt med att synliggöra barnens olikheter men det sker ändå hela tiden. Nils menar att de jobbar med olika teman och på så sätt synliggör barnens olikheter.

Beteende

Kategorin beteenden innefattar barnens olika beteenden och hur pedagogerna bemöter dessa.

Nora uppger att de försöker vara positiva gentemot barnens beteende och uppmuntra dem att prova på saker själva. Om det däremot är någon som missköter sig tar de bort barnet:

[...] för handling säger mer än ord. [...]vi försöker att inte säga nej hela tiden till barnen för det är det barnen lär sig och då börjar de säga det själva.

Nina uttrycker sig såhär:

Och i någon måtta så formar man barn oavsett hur man jobbar med barn... och det vill man göra men... men inte på det sättet att man säger till någon att du får inte göra så eller så.

Nils beskriver att de brukar uppmuntra barnen om de gör något snällt. De försöker inte vara så stränga mot barnen och tjata på dem för mycket.

Men om vi ser ett beteende som är oönskat så, om det blir något slagsmål, alltså fysiskt, att dom går emot varandra fysiskt så får man ju lösa det ehh... annars så uppmuntrar vi... alltså man får ju vara arg men då pratar vi om det istället för att slåss, vi hjälper barnen att sätta ord på det de känner.

Behov

Vilka behov som finns i barngruppen och på vilket sätt pedagogerna tillgodoser barnen dem.

Nora menar att hon kan se många olika individer i gruppen. De kartlägger barngruppen genom att observera barnen mycket. På så sätt kan de bedöma vad varje barn behöver. Nils menar att de har väldigt olika barn i deras barngrupp och de är också tillåtna att vara olika och vara den person de är. Samtidigt har de stora grupper vilket gör att barnen inte alltid kan få göra som de vill. Även Nina hävdar att de observerar barnen väldigt mycket och på så sätt kan avgöra vad det enskilda barnet behöver. Hon beskriver balansgången mellan det enskilda barnet och barngruppen såhär:

[...] och att barnen är egna individer i en stor grupp... att de får lov att vara sig själva och samtidigt vara en del av hela barngruppen.

Nils menar att de finns dagar då han inte hinner se alla barnen. Nina menar att hon mer eller mindre hinner se alla barnen men att det samtidigt är jättesvårt. Hon uttrycker också att det finns barn som kräver mer uppmärksamhet. Hon beskriver det såhär:

[...] det finns alltid de som tar ens uppmärksamhet... och som också får den, så dom som behöver uppmärksamheten är ju de som är lite försiktiga och klara mycket själva.

Även Nora poängterar att det finns barn som kräver mer uppmärksamhet än andra.

Särskilt stöd

Vad särskilt stöd betyder för pedagogerna och vad det innebär i just deras verksamhet.

Nora menar att man märker fort vilka barn det är som är i behov av särskilt stöd. Hon anser också att barn med särskilt behov som inte behöver handla om en sjukdom eller diagnos utan det kan likaväl handla om att barnet är otrött. Nina beskriver begreppet såhär:

Ja, jag tänker på barn som behöver ännu mer än det som är normalt... behöver ännu mer stöttning.

Samtidigt menar hon att:

Jag menar nog att alla barn har särskilt behov i sig själv men självklart har några starkare behov i vissa saker än alla andra... och de behöver ju extra.

Nils diskuterar liknande kring begreppet och menar att det är de barnen som behöver stöd för att kunna vara tillsammans i större grupper.

Analys

Först presenteras analysen av Norges Rammenplanen och Sveriges Lpfö98. Sedan presenteras analysen av resultatet från intervjuundersökningarna i förhållande till den tidigare presenterade forskningen.

Lpfö98, läroplanen för den svenska förskolan

I den svenska läroplanen, Lpfö98, står det att verksamheten bland annat ska arbeta för förståelse och medmänsklighet på ett både sakligt och allsidigt sätt. Därefter beskrivs de mål och riktlinjer som förskolan ska uppnå. I Lpfö98 beskrivs en del av förskolans värdegrund och uppdrag såhär:

En viktig uppgift för verksamheten är att grundlägga och förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som förskolan skall hålla levande i arbetet med barnen (Skolverket, 2006, s. 3, 10-12-08).

Likaså betonas förskolans uppgift att ta tillvara på barnens förmåga att ta ansvar i förhållande till samhället och att kunna visa solidaritet gentemot andra. Inget barn skall känna sig kränkt eller diskrimineras.

Under *Normer och värden* presenteras ett antal mål som förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar. Dessa är bland annat öppenhet, respekt och ansvar. Förskolan skall även utveckla barnens förmåga att ta hänsyn till andra och att kunna leva sig in i andras situation. För de som arbetar i förskolan finns också riktlinjer som skall följas. Alla som arbetar i förskolan skall jobba för ett demokratiskt klimat i förskolan. Arbetslaget skall:

ansvara för att varje barn får sina behov respekterade och tillgodosedda och får uppleva sitt eget värde (Skolverket, 2006, s. 8, 10-12-08).

Rammeplan, läroplanen för den norska förskolan

Rammeplan betonar vikten av vuxnas attityder och kunskaper för att möta, förstå och uppfostra barn för en aktiv medverkan till ett demokratiskt samhälle. Rammeplan består av den del som heter *Barnehagens samfunnsmandat*, i denna del beskrivs förskolans syfte, värderingar och uppgifter:

Barnehagen skal ha de fysiske, sosiale og kulturelle kvaliteter som til enhver tid er i samsvar med eksisterende kunnskap og innsikt om barndom og barns behov. Barnehagen skal ha en helsefremmende og en forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller. Barnehagen har en samfunnsoppgave i tidlig forebygging av diskriminering og mobbing (Kunnskapsdepartementet, 2006, s.7, 10-12-08).

Under *Barnehagens verdigrunnlag* betonas vikten av människans lika värde, yttrandefrihet och tolerans som skall ligga till grund för förskolans verksamhet:

[...] barn kommer til barnehagen med ulike erfaringer. Barnehagen skal støtte barn ut fra deres egne kulturelle og individuelle forutsetninger (kunnskapsdepartementet, 2006, s. 7, 10-12-08).

I Rammeplan betonas även vikten av den fysiska miljön. Förskolan ska vara utformad att den tar hänsyn till att alla människor ska kunna vistas i den så att speciella hjälpmedel behövs i så liten utsträckning som möjligt.

Personalen har ansvar:

[...] for at alle barn, uansett funksjonsnivå, alder, kjønn og familiebakgrunn får oppleve at de selv og alle i gruppen er betydningsfulle personer for fellesskapet. Barnehagen skal være et miljø hvor ulike individer og ulike kulturelle ytringer møtes i respekt for det som er forskjellig). Å belyse ulikhetene og det som er felles kan gi grunnlag for forståelse og innsikt. Et møte med noe som er forskjellig fra ens eget, gir muligheter for å utvikle en positiv nysgjerrighet overfor menneskers og kulturers likheter og ulikheter (Kunnskapsdepartementet, 2006, s. 18, 10-12-08).

Förskolans historia i Sverige och Norge

Norge startades den första barnasynen ca. 37 år senare än Sverige. Inrättandet av verksamhet för yngre barn skedde, både i Sverige och Norge, av engagerade privatpersoner (Simmons-Christenson, 1997).

I slutet av 1800-talet infördes Fröbels idéer i Sveriges småbarnsskolor, och ungefär vid samma tidpunkt i Norge. Däremot var Norge något tidigare med att ordna en *fröbelkurs*. År 1896 började de första förskollärarna, då kallat kindergartentlärarinna, utbildas i Sverige. Innan en liknande utbildning startades år 1935 i Norge utbildade sig de norska kvinnorna i Danmark eller Sverige (Simmons-Christenson, 1997).

Länderna införde samma år, 1975, en förskolelag. Efter denna tidpunkt blev mer bekräftad i båda länderna (Balke & Bae, 1984). Länderna fortsatte att följas åt i utvecklingen kring förskolans verksamhet och inspirerades ofta av varandra. Idag väntas den nya läroplanen i Sverige bli faktum i juni 2011.

Litteratur och tidigare forskning

Författarna Williams, Sheridan & Pramling Samuelssons (2000) hävdar i deras studie att en bra grund för en demokratisk fostran är att barn på ett tidigt stadie och på ett positivt sätt får uppleva individens olikheter. Svaren från pedagogerna i både Sverige och Norge tyder på att barnens olikheter i mångt och mycket är en styrka för verksamheten.

I likhet med Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) studie hävdar pedagogerna att barn behöver få uppleva människors likheter och olikheter oavsett om det handlar om olika kulturer, kläder eller intressen.

I likhet med Williams & Pramling Samuelsson (2000) studie visar resultatet på att en problematiserande kommunikation kring hur alla barn ska få komma till tals saknas. Detta medför att barnen agerar efter invanda mönster där gamla positioner befast och stärks.

Till skillnad från Markströms (2005) studie visar resultatet på att barnens uppgift i förskolan inte ses som att vara på ett visst sätt som uppfattas som det normala.

I likhet med Ytterhus (2003) publikation visar resultaten från förskolan i Sverige att det finns beteenden som är mer önskvärda än andra. Ytterhus (2003) menar på att pedagoger som är verksamma inom förskolan söker i mångt och mycket det socialt önskvärda. Detta medför minskade möjligheter för barnet att utveckla sin individualitet. Resultatet från intervjuundersökningen i Norge tyder till viss del i likhet med Ytterhus (2003) resultat. De beteenden som pedagogerna i både Sverige och Norge däremot inte uppmuntrar, och till följd därav kan ses som ett icke önskvärt beteende, är om någon slåss och inte är snäll mot den andre.

Nilholm (2003) menar att om en förändring i de sociala processerna skulle bli verklighet kunde specialpedagogiken upphöra. En av de sociala processerna anser han är skolans misslyckande av *en skola för alla*. Denna studie är genomförd i en förskola vilket medför att

ingen slutsatser i ämnet kan dras. Båda förskolorna har barn med speciella behov men en av pedagogerna menar att det inte hör till det vanliga hos dem.

I likhet med Emanuelssons (2001) studie visar resultatet på att gränsen mellan dem som är i behov av specialpedagogiskt stöd och de som inte behöver stöden men ändå skiljer sig från mängden, är subtil. Både i Sverige och Norge menar pedagogerna att alla i viss mån är i behov av särskilt stöd vilket kan medföra svårigheter i att avgöra vilken hjälp som behövs.

Specialpedagogisk forskning i Sverige och Norge

Emanuelsson (2001) redogör för den specialpedagogiska forskningens utveckling i Norge. Han menar att den norska och svenska utbildningspolitiska utvecklingen har sedan andra världskriget varit likartad. Detta har i sin tur påverkat forskningen kring specialpedagogiken vilket speglar sig i pedagogernas liknande syn, på båda förskolorna, med arbetet kring barn som är i behov av särskilt stöd.

I likhet med Persson (2003) får jag ett intryck av att pedagogerna menar att det är viktigt att göra specialundervisningen så lite *speciell* som möjligt. De poängterar att alla till viss mån är i behov av särskilt stöd.

Diskussion

Metoddiskussion

Jag valde att avgränsa mig till en förskola i Sverige och en förskola i Norge. På vardera förskola intervjuade jag tre pedagoger för att ha möjlighet att hinna bearbeta undersökningsmaterialet på ett grundligt sätt.

Anledningen till att jag valde att i egen person åka till Norge och genomföra intervjuundersökningen, och inte per telefon, var att jag ville skapa en relation till intervjudeltagarna det vill säga pedagogerna för att de skulle motiveras att besvara intervjun på ett så engagerat och ärligt sätt som möjligt. Stukát (2008) menar att genom att skapa en relation till sina informanter så motiveras deltagarna. Just därför valde jag även att besöka de svenska förskolorna. Valet av att genomföra intervjuer och inte observationer eller enkäter har med all sannolika påverka utgången i en viss riktning. Jag valde att inte använda mig av enkäter då jag ville ta del av pedagogernas resonemang kring frågorna och få möjlighet att kunna ställa följdfrågor. Hade möjlighet funnit hade observationer varit till stor hjälp för att utöka datamaterialet och få se hur pedagogerna handlar aktivt i verksamheten. På så sätt skulle en jämförelse kunna göras för att se om deras svar stämmer överens med deras praktiska handlande. Ett förslag vore att genomföra vidare forskning kring sambandet mellan intervjuer och observationer.

Jag valde att utgå från det sociokulturella perspektivet då det är i det sociala samspelet som vi utvecklas och lär (Säljö, 2003). På så sätt lär vi oss också vad som samhället anser är normalt och avvikande. Hade jag däremot använt mig av ett annat teoretiskt perspektiv hade troligen analysen och delar av resultatet pekat i en annan riktning.

Resultatdiskussion

Av analysen att döma visar resultatet på både skillnader och likheter mellan Rammeplanen och Lpfö98. Rammeplan belyser barnens olika erfarenheter och olika förutsättningar mer än vad Lpfö98 gör. I Rammeplan betonas även vikten av den fysiska miljön för att kunna tillgodose barns olikheter i förskolan. Båda läroplanerna betonar vikten av människans lika värde, yttrandefrihet och solidaritet. En likhet är också att båda läroplanerna framhåller hur viktigt ett demokratiskt klimat i förskolan är.

Överlag känns pedagogerna, från båda länderna, något osäkra vid frågan om mångfald. De verkar osäkra och börjar med att beskriva mångfald i betydelse av att barnen kommer från olika nationaliteter och kulturer. Vidare menar de också att mångfald kan betyda mer än att komma från olika kulturer.

Pedagogernas svar i både Sverige och Norge tyder på att barnens olikheter i mångt och mycket är en styrka för verksamheten. En av pedagogerna i Norge uttrycker att man får en bredare förståelse om man är olika i en grupp. Likaså uttrycker en av pedagogerna att man ska tillvara på olikheterna i en grupp. I likhet med Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) studie hävdar pedagogerna att barn behöver få uppleva människors likheter och olikheter för att kunna lära sig att ta ställning till etiska dilemman och livsfrågor. Dock upplevs deras beskrivning av barnens olikheter i vissa fall något snäv. En av pedagogerna i Sverige beskriver barngruppens olikheter genom att dels lyfta upp ett barn med speciella behov men också poängtera att de har barn i åldrarna ett till fem. Dessa olikheter, menar hon, medför olika behov i barngruppen. Denna, något snäva, beskrivning av barngruppen kan i sin tur leda till att det finns beteenden eller olikheter som är mer normala än andra.

Pedagogerna i Sverige synliggör barnens olikheter så tillvida att alla skall få chansen att prata och berätta saker. De uppger också att synliggörandet sker omedvetet. Likaså menar pedagogerna i Norge att de inte jobbar aktivt med att synliggöra barnens olikheter men det sker ändå hela tiden. Dock sker, efter vad som framkommit i intervjuerna, ingen problematiserande kommunikation tillsammans med barnen. Två av pedagogerna i Norge uppger att det finns barn som kräver mer uppmärksamhet. En av pedagogerna uppger att de som kräver mer uppmärksamhet är oftast också dem som får det. Medans de som är lite mer försiktiga och klarar mer själva då blir utan samma uppmärksamhet. Detta medför att barnen agerar efter invanda mönster där gamla positioner befäst och stärks (Williams & Pramling Samuelsson, 2000).

Av analysen att döma visar resultatet på att det endast är en av pedagogerna som bokstavligen uttrycker ordet normal. Ordet uttrycks i samband med att hon ska förklara vad begreppet *Barn i behov av särskilt stöd* betyder. Hon menar att barn som är i behov av särskilt stöd behöver ännu mer stöttning än det normala barnet behöver. Förutom det uttalandet så finns det endast några eller väldigt få tecken i pedagogernas sätt att uttrycka sig som visar på vad dem anser är ett normalt eller avvikande beteende. Det är i alla fall inget som pedagogerna tydligt uttrycker, varken bokstavligen talat eller underförstått.

Däremot visar resultatet på, vilket stämmer överens med delar av den tidigare forskningen, att pedagogerna anser att det finns mer eller mindre önskvärda beteenden hos barnen. Deras beskrivning om vilka *dom goda* eller *dom positiva* beteendena som handlar om att vara en bra

kompis, känna empati, vara trevlig och hjälpsam. De beteenden som pedagogerna i både Sverige och Norge däremot inte uppmuntrar, och till följd därav kan ses som ett icke önskvärt beteende, är om någon slåss och inte är snäll mot den andre. Samtidigt uppger de att förståelse, självständighet och självkänsla är viktiga egenskaper. Pedagogerna i Norge uppger också att det finns önskade beteenden som dem försöker lösa på bästa möjliga sätt. De påstår också att de försöker vara positiva gentemot barnens beteenden och uppmuntrar dem till att prova på saker själva.

Resultatet i Nilholms (2003) studie visar att begreppet *en skola för alla* inte är verklig. Förskolorna jag genomför undersökningen på har barn med speciella behov men eftersom studie är gjord just i en förskola och inte i en skola medför det att inga direkta slutsatser i ämnet kan dras. En av pedagogerna i Sverige att det inte hör till det vanliga att de har barn med speciella behov hos dem. Om det beror på att få barn får diagnoser i så tidig ålder eller om de barnen placeras på andra förskolor framkommer inte av resultatet. Jämförelsen tillför dock stoff i ämnet då skillnaden mellan förskolans och skolans mottagande av barns med olika behov ofta skiljer sig markant.

Två av pedagogerna i Sverige upplever svårigheter att möta alla barnens olikheter och behov. Medan den tredje pedagogen däremot uppger att det är hennes jobb att möta alla barnens olikheter och att hon också klarar av det. Alla tre pedagogerna i Norge uppger att de upplever vissa svårigheter att möta barnens olikheter och behov. Samtidigt upplevs pedagogerna, både i Norge och Sverige, väl medvetna om problemet och gör det bästa av situationen. Situationerna då de upplever att de har svårigheter att bemöta barnens olikheter är vid personalbrist och stressiga stunder.

Emanuelsson (2001) menar att den norska och svenska utbildningspolitiska utvecklingen har sedan andra världskriget varit likartad. Detta har i sin tur påverkat forskningen kring specialpedagogiken vilket speglar sig i pedagogernas liknande syn, på båda förskolorna, med arbetet kring barn som är i behov av särskilt stöd. Likaså verkar förskolans historia följts åt mellan länderna. De skillnader jag kan se av analysen att döma är att Sverige har varit lite före Norge i utvecklingen kring förskolans framväxt. Länderna verkar, under förskolans utvecklings gång, ha utbytt idéer och influerats av varandra. Detta troligen beroende på den geografiska placeringen som innebär att de är grannländer men också att de har en liknande syn på barn.

Sammanfattningsvis kan slutsatsen dras, utifrån denna studie, att det inte finns något resultat som tyder på att pedagogerna har en syn på vad som dem anser är normalt eller avvikande. Resultatet visar sig vara liktydigt både i den svenska som den norska förskolan. Däremot visar resultatet på att det finns vissa beteenden som är mer önskvärda än andra. Pedagogerna, i både Sverige och Norge ser barnens olikheter som en styrka för verksamheten.

Slutord

Jag anser att mitt syfte med examensarbetet har uppfyllts då jag genom undersökningen och resultatdelen har kunnat besvara frågeställningarna. Det glädjer mig att presentera resultatet som visar på att det inte finns något som tyder på att pedagogerna har en syn om vad som dem anser är normalt eller avvikande. Jag anser att förskolan som institution bär ett stort ansvar gentemot synen på människan och dess beteenden. Det medför också att pedagogerna har stor inverkan på vilket uppfattning om människan barnen får med sig från tidig ålder.

Resultatet visar på att pedagogerna anser att det finns mer eller mindre önskvärda beteenden hos barnen. Att se till varje barns enskilda behov och beteenden och varför de uppstår är grundläggande. Av svaren från intervjuerna säger sig pedagogerna vara positiva gentemot barnens beteenden och uppmuntrar dem till att prova på saker. I både Lpfö (Skolverket, 2006) och Rammeplan (Kunskapsdepartementet, 2006) understryks att förskolan skall utveckla barnens förmåga att ta hänsyn till andra för att kunna leva sig in i andras situation. I förhållande till olika beteenden blir detta väldigt viktigt. För att få en förståelse för de beteenden som uppstår bör de vuxnas roll i verksamheten således vara att utgå från barnens perspektiv snarare än sitt eget. Jag är övertygad om att de pedagogerna jag har intervjuat håller med om att det är viktigt att belysa förskolan som en arena för barn och dess enskilda behov.

I jämförelsen av Nilholms (2003) studie kunde som sagt inga direkta slutsatser dras. Dock är jämförelsen ändå intressant av många olika skäl. En intressant aspekt är att urskilja vad det är som gör att förskolan är mer tillåtande kring barn med olika behov. Är det traditionen kring förskolans miljö som är mer tillåtande? Eller beror det på samhällets norm? En av pedagogerna i Sverige menar att det inte hör till det vanliga att de har barn med speciella behov hos dem. Om det beror på att få barn får diagnoser i så tidig ålder eller om de barnen placeras på andra förskolor framkommer inte av resultatet.

Förskolans verksamhet har byggts upp under en lång tid. Samhällets normer och traditioner har avspeglats i förskolans verksamhet. Dessa normer och traditioner har reformerats till de som är rådande idag. Allt mer forskning bedrivs kring de yngsta barnen idag och likaså har utbildningen för pedagogerna omarbetats och utvecklats. Förhoppningsvis har den snabba utvecklingen medfört att de rådande normer och traditioner som finns rotade i vår samhällsstruktur börjar luckras upp. Skulle så vara fallet beror detta troligtvis bland annat på en ökad förståelse, kunskap och erfarenhet kring barn och dess enskilda beteenden. Viktigt att betona är att ett arbetssätt som tillgodoser barnens alla olikheter förhoppningsvis också slutligen medför ett mer tillåtande samhälle .

Referenslitteratur

- Balke, E. & Bae, B. (1984). *Målinriktat arbete i förskolan*. Stockholm: Natur och kultur.
- Bråten, I (red.). (1998) *Vygotskij och pedagogiken*. Studentlitteratur: Lund.
- Emanuelsson, I., Persson, B & Rosenqvist, J. (2001). *Forskning inom det specialpedagogiska området – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket
- Esaiasson, P, Gilljam, M, Oscarsson, H & Wängnerud, L. (2007) *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Upplaga 3:1. Vällingby.
- Korsvold, T. (1998). *For alle barn! Barnehagens framvekst i velferdsstaten*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Markström, A-M. (2005). *Förskolan som normaliseringspraktik – en etnografisk studie*. Linköping Studies in Pedagogic Practices No 1. Linköpings universitet, Department of Educational Sciences. Linköping.
- Nilholm, C. (2007). *Perspektiv på specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, B. (2003). Specialpedagogisk forskning i Sverige. Problemställningar, erfarenheter och perspektiv. I: M, Klitgaard., E, Nielsen., M., Norgaard., E, Båstrup Rasmussen., A, Stallknecht. (Red.) *Specialpedagogisk forskning i Norden*. Virum: Skolepsykologi.
- Persson, B. (2007). *Elevens olikheter och specialpedagogers kunskap*. Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, I & Sheridan, S. (1999). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.
- Simmons-Christenson, G. (1997). *Förskolepedagogikens historia*. Stockholm: Natur och kultur.
- Stukát, Staffan, (2008). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.
- Säljö, R. (2003). Föreställningar om lärande och tidsandan. I S. Selander (red.): *Kobran nallen och majjen. Föreställningar om lärande och tidsanda*. Myndigheten för skolutveckling. (Forskning i fokus Nr 12). Stockholm: Liber Distribution.
- Vallberg Roth, A-C. (2002) *De yngre barnens läroplanshistoria*. Lund: Studentlitteratur.
- Williams, P & Pramling Samuelsson, I. (2000). *Barns olikheter - en pedagogisk utmaning*. Pedagogisk forskning i Sverige (2000: Nr 4). Göteborg: Göteborgs universitet, institutionen för pedagogik och didaktik.

Williams, P., Sheridan, S., & Pramling Samuelsson, I. 2000: *Barns samlärande – en forskningsöversikt*. Stockholm: Skolverket.

Ytterhus, B. (2003). *Barns sociala samvaro - inklusion och exklusion i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska dokument

<http://www.ne.se/>, (www.ne.se, 01-12-08).

Styrdokument

Kunnskapsdepartementet. (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hämtat 30 november 2010, från

<http://www.regjeringen.no/upload/kilde/kd/reg/2006/0001/ddd/pdfv/282023-rammeplanen.pdf>

Skolverket. (2006). Läroplan för förskolan, Lpfö98. Hämtat 7 november 2008, från

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1067>

Bilagor

Bilaga 1

Missivbrev

Göteborg 2010-11-16

Hej!

Jag heter Jennie Axelsson och studerar sista terminen på lärarutbildningen vid Göteborgs Universitet. Jag studerar inriktning mot verksamhet för de yngre åldrarna och skriver denna termin mitt examensarbete. Min handledare heter Agneta Simeonsdotter Svensson och arbetar på Göteborg Universitet inom institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande. Skulle frågor uppstå kan ni nå henne på telefon: xxx-xxx xx xx

Jag kommer i min studie undersöka förskollärares arbete i och med barngruppen. Vidare kommer jag även jämföra förskolans historiska utveckling och de olika ländernas läroplaner.

Under mitt besök hos er skulle jag vilja intervjua tre pedagoger. Frågorna kommer beröra ert arbete i barngruppen. Intervjun bandas med hjälp av en röstupptagare. Era svar är anonyma och kommer endast att användas som grund för detta examensarbete. Efter avslutat examensarbete kommer de inspelade intervjuerna att raderas.

Om ni har några frågor angående mitt besök eller intervjun kontakta mig på följande telefonnummer: xxxx-xxxxxx

Om ni är intresserade av att läsa den färdiga rapporten så meddela gärna mig det. Tack för er medverkan!

Vänliga Hälsningar Jennie Axelsson

Bilaga 2

Intervjufrågor

Bakgrundsfrågor – Miljöbeskrivning

1. Hur ser er barngrupp ut?, beskriv den! (antal, pojkar, flickor)
2. Vad har du för utbildning?
3. Hur lång yrkeserfarenhet har du?
4. Läste du någon kurs i specialpedagogik under din utbildning?
5. Hur många år har ni pedagoger jobbat tillsammans?
6. Vilken socioekonomisk bakgrund kommer barnen ifrån?
7. Vad skulle du säga karakteriserar just denna förskola/avd. på förskolan?

Tema 1 – Barngruppen

1. Vilka är dina uppgifter som förskollärare i denna barngrupp?
2. Vad betyder mångfald i barngruppen för dig?
3. Vilka beteenden hos barnen uppmuntrar du som pedagog?

Tema 2 – Behov/Olikheter

4. I Lpfö/ Rammeplan står det att förskolan ska utgå från varje barns förutsättningar och behov, vad innebär det för dig?
5. Beskriv hur du möter barnens olikheter i verksamheten!
6. Upplever du att du kan möta alla barns olikheter?
7. Vad är det som påverkar era möjligheter att tillgodose alla barnens olika behov i gruppen?
8. Jobbar ni för att synliggöra barnens olikheter? på vilket sätt?

9. Hur ser just denna barngruppens olikheter ut? Beskriv!

10. Skiljer sig denna barngruppen från andra barngrupper du har jobbat med?

Tema 3 – ”Särskilt stöd”

12. Hur skulle du förklara begreppet ”barn i behov av särskilt stöd”?

13. Vilka barn är det generellt som är i behov av särskilt stöd, ge exempel!

14. Vad innebär särskilt stöd här hos er?